

الله الرحمن الرحيم

خارج الفقہ

۳

۱۹-۷-۹۶ کتاب القصاص

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

كتاب القصاص

في النفس

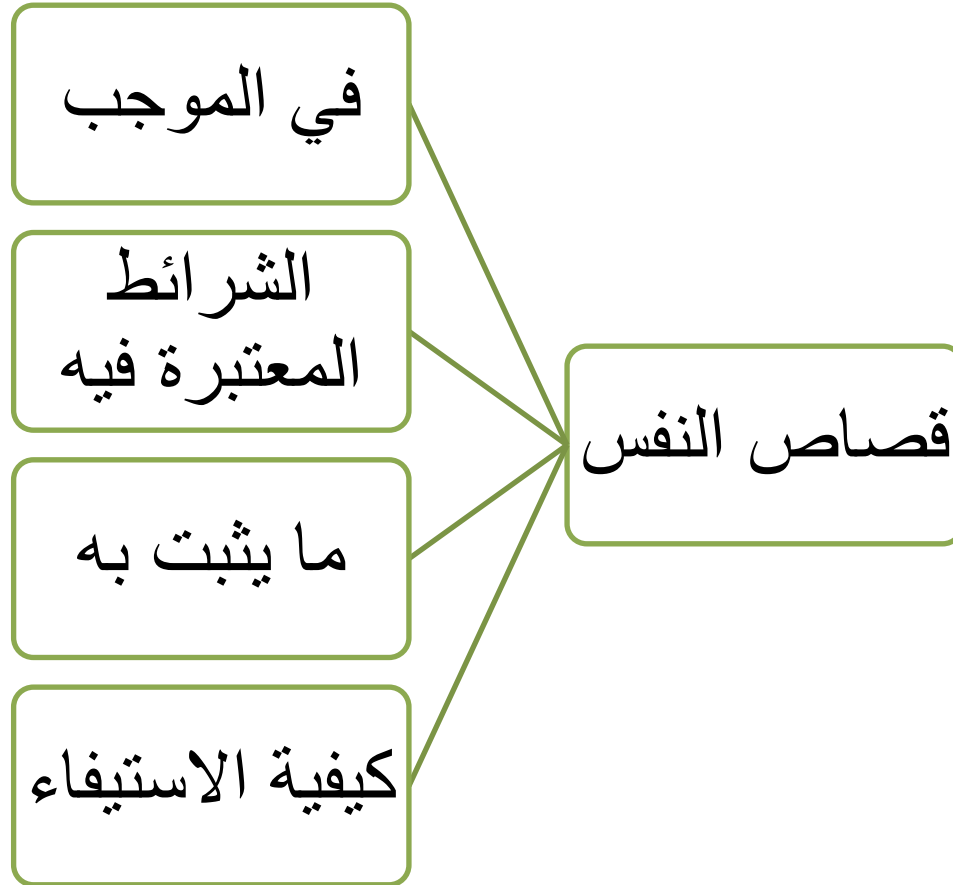
فيما دونها

القصاص

كتاب القصاص

- كتاب القصاص
- وهو إما في النفس و إما فيما دونها.

قصاص النفس

قصاص النفس

- القسم الأول فى قصاص النفس
- و النظر فيه فى الموجب،
- و الشرائط المعتبرة فيه،
- و ما يثبت به،
- و كيفية الاستيفاء.

موجب قصاص النفس

- القول فی الموجب
- و هو إزهاق النفس المعصومة عمدا مع الشرائط الآتية:.

موجب قصاص النفس

- مسألة ١ يتحقق العمد محضا بقصد القتل بما يقتل و لو نادرا، و بقصد فعل يقتل به غالبا، و إن لم يقصد القتل به، و قد ذكرنا تفصيل الأقسام في كتاب الديات

القول فى الشرائط المعبرة فى القصاص

- القول فى الشرائط المعبرة فى القصاص
- وهى أمور:
- الأول - التساوى فى الحرية و الرقية،
- الثانى - التساوى فى الدين
- الشرط الثالث - انتفاء الأبوة،
- الشرط الرابع و الخامس - العقل و البلوغ،
- الشرط السادس - أن يكون المقتول محقون الدم،

القول فيما يثبت به القود

- القول فيما يثبت به القود
- و هو أمور:
- الأول الإقرار بالقتل:
- و يكفي فيه مرة واحدة، و منهم من يشترط مرتين، و هو غير وجيه.

يعتبر في المقر

- مسألة ١ يعتبر في المقر البلوغ و العقل و الاختيار و القصد و الحرية،
- فلا عبرة بإقرار الصبي و إن كان مراهقاً، و لا المجنون، و لا المكره، و لا الساهي و النائم و الغافل و السكران الذي ذهب عقله و اختياره.

يقبل إقرار المحجور عليه

- مسألة ٢ يقبل إقرار المحجور عليه لسفه أو فلس بالقتل العمدى، فيؤخذ بإقراره، و يقتص منه فى الحال من غير انتظار لفك حجره.

لو أقر شخص بقتله عمداً و آخر بقتله خطأ

- مسألة ٣ لو أقر شخص بقتله عمداً و آخر بقتله خطأ كان للولي الأخذ بقول صاحب العمد ، فيقتص منه، و الأخذ بقول صاحب الخطأ، فيلزمه بالدية، و ليس له الأخذ بقولهما.

الثانى البينة

- الثانى البينة:
- لا يثبت ما يوجب القصاص سواء كان فى النفس أو الطرف إلا بشاهدين عدلين، و لا اعتبار بشهادة النساء فيه منفردات و لا منضمت إلى الرجل، و لا توجب بشهادتهن الدية فيما يوجب القصاص، نعم تجوز شهادتهن فيما يوجب الدية كالقتل خطأً أو شبه عمد، و فى الجراحات التى لا توجب القصاص كالهاشمة و ما فوقها، و لا يثبت ما يوجب القصاص بشهادة شاهد و يمين المدعى على قول مشهور.

اعتبار شهادة النساء

- الحقوق ضربان حق لله، و حق لآدمي:
- فأما حق الآدمي فإنه ينقسم في باب الشهادة ثلاثة أقسام.
- أحدها لا يثبت إلا بشاهدين ذكرين، و هو ما لم يكن مالا و لا المقصود منه المال و يطلع عليه الرجال، كالنكاح، و الخلع، و الطلاق، و الرجعة، و التوكيل، و الوصية إليه، و الوديعة، و الجناية الموجبة للقود، و العتق، و النسب، و الكتابة، و قال بعضهم:
- يثبت جميع ذلك بشاهد و امرأتين و هو الأقوى إلا القصاص.

اعتبار شهادة النساء

- و يجوز شهادة النساء في القتل و القصاص إذا كان معهنّ رجال أو رجل: بأن يشهد رجل و امرأتان على رجل بالقتل أو الجراح. فأما شهادتهنّ على الانفراد فإنّها لا تقبل على حال.

اعتبار شهادة النساء

- الثالث: الجنايات، و قد منع في (الخلاف) من قبول شهادتهنّ في القتل الموجب للقود و نحو ذلك ما لم يكن مالا و لا المقصود منه المال «٤».
- و قوّى في (المبسوط) قبول شهادتهنّ مع الرجال في الجناية الموجبة للقود «٥».
- (٤) الخلاف، كتاب الشهادات، المسألة ٤.
- (٥) المبسوط ٨: ١٧٢

اعتبار شهادة النساء

- و قال في (النهاية): تجوز شهادة النساء في القتل و القصاص إذا كان معهن رجل، لئلا يبطل دم امرئ مسلم، غير أنه لا يثبت بشهادتهن القود، و تجب بها الدية على الكمال «٦».
- و منع ابن إدريس من قبول شهادتهن مع الرجال «٧».
- (٦) النهاية: ٣٣٣.
- (٧) السرائر ٢: ١٣٧ - ١٣٨.

اعتبار شهادة النساء

- و الظاهر من كلام ابن أبي عقيل: القبول. و ابن الجنيد وافق كلام شيخنا في (النهاية)، و كذا أبو الصلاح و ابن البرّاج «٨»، و هو المعتمد.
- لما رواه جميل بن درّاج و ابن حمران - في الصحيح - عن الصادق عليه السلام، قالاً: قلنا: أ تجوز شهادة النساء في الحدود؟ قال: «في القتل وحده، إنّ عليّاً عليه السلام كان يقول: لا يبطل دم امرئ مسلم» «١».
- (٨) الكافي في الفقه: ٤٣٦، المهذب ٢: ٥٥٨.
- (١) الكافي ٧: ٣٩٠ / ١، التهذيب ٦: ٢٦٦ / ٧١١، الاستبصار ٣: ٢٦ / ٨٢.

اعتبار شهادة النساء

- و عن زيد الشحام، قال: سألته عليه السلام: عن شهادة النساء، إلى أن قال: قلت: أفتجوز شهادة النساء مع الرجال في الدم؟ فقال: «نعم» «٢».
- و عن الكنانى عن الصادق عليه السلام، قال: «تجوز شهادة النساء في الدم مع الرجال» «٣».
- (٢) التهذيب ٦: ٢٦٦ / ٧١٢، الاستبصار ٣: ٢٧ / ٨٣.
- (٣) التهذيب ٦: ٢٦٧ / ٧١٣، الاستبصار ٣: ٢٧ / ٨٤.

اعتبار شهادة النساء

- احتجّ المانع، بما رواه ربعي عن الصادق عليه السلام، قال: «لا تجوز شهادة النساء في القتل» «٤».
- و عن محمد بن الفضيل عن الرضا عليه السلام، قال: «لا تجوز شهادتهن في الطلاق و لا في الدم» «٥».
- و الجواب: الحمل على شهادتهن منفردات، أو نقول بالموجب، فإنّا لا نثبت القود بشهادتهن، بل نوجب الدية.
- (٤) التهذيب ٦: ٢٦٧ / ٧١٦، الاستبصار ٣: ٢٧ / ٨٧.
- (٥) الكافي ٧: ٣٩١ / ٥، التهذيب ٦: ٢٦٤ / ٧٠٥، الاستبصار ٣: ٢٣ / ٧٣.

اعتبار شهادة النساء

- شهادت زنان
- در آیات و روایات، شهادت زن در برخی موارد مقبول و در برخی موارد مردود شمرده شده است.
- مواردی هم وجود دارد که در هیچ دلیل خاصی نسبت به شهادت زنان در آن موارد مطلبی بیان نشده است.

اعتبار شهادة النساء

- فقها هر جا که دلیل خاصی بر پذیرش شهادت زنان وجود داشته، شهادت زن را پذیرفته‌اند و در سایر موارد این شهادت را قبول نکرده‌اند، چه دلیل خاص بر ردّ آن وجود داشته باشد و چه از مواردی بوده که هیچ دلیلی بر ردّ یا قبول شهادت در آن وجود نداشته است.

اعتبار شهادة النساء

- در واقع، آنان با فرض این که «حجیت» نیازمند دلیل است، به جست‌وجوی دلیل خاص بر حجیت شهادت زنان بوده‌اند و فقط به مواردی اکتفا کرده‌اند که در آیات یا روایات، شهادت زنان پذیرفته شده است.
- این نکته که «حجیت» نیازمند دلیل است، جای تردید نیست. ولی آنچه جای تأمل دارد، وجود دلیلی عام بر «حجیت» هر شهادتی است، چه شاهد زن باشد و چه مرد. گویا فقهای گذشته فقدان چنین دلیلی را مفروض گرفته‌اند. چون در میان ادله‌ی لفظی - آیات و روایات - چنین مطلبی را نمی‌توان یافت.

اعتبار شهادة النساء

- ولی باید توجه داشت که «شهادت» یک حجت عقلایی است. یعنی وقتی کسی به امری، علم حسی یا شبیه به آن دارد و از آن خبر می‌دهد، این اخبار در نزد عقلا یک نوع دلیل بر آن امر محسوب می‌شود.
- از نظر عقلا در شهادت، یقین مستند به حس یا شبیه آن، معیار است و در شاهد چیزی بیش از عقل و وثاقت معتبر نیست.
- یعنی عقلا همین مقدار را کافی می‌دانند که شخص عاقل مورد اعتماد باشد و از چیزی که به آن یقین دارد، خبر دهد.

اعتبار شهادة النساء

- پس از شرایط شاهد، فقط به عقل و وثاقت اکتفا می‌کنند و در شرایط شهادت، یقین حسی یا قریب به آن را معتبر می‌دانند. و هیچ شرط دیگری، حتی تعدد شاهد را در حجیت شهادت معتبر نمی‌دانند. این امر با مراجعه به وجدان عقلایی از یک سو، و رفتارهای عقلا در جای جای عالم از سوی دیگر کاملاً آشکار می‌شود.

اعتبار شهادة النساء

- از این رو، در تمام قوانین، «شهادت» به عنوان یک عامل اثبات پذیرفته شده است. البته در برخی قوانین، شرایطی خاص برای شهادت اعتبار شده که در قوانین دیگر مورد پذیرش قرار نگرفته است. مثلاً در برخی قوانین شاهد باید در هنگام ادای شهادت بر صدق گفته‌ی خود قسم یاد کند، مانند آیین دادرسی کشورهای اروپایی، در حالی که در برخی قوانین چنین چیزی لازم نیست، مانند آیین دادرسی اسلامی که در آن شاهد لازم نیست بر صدق گفتار خود قسم بخورد. ولی اصل حجیت شهادت، امری است که همه‌ی قوانین به آن اعتراف دارند.

اعتبار شهادة النساء

- در فقه اسلامی برای شاهد، شرایط خاصی مانند بلوغ، ایمان یا اسلام، عدالت، و حلال‌زادگی اعتبار شده است.
- ولی در شرایط شهادت چیزی بر آنچه عقلاً معتبر می‌دانند، افزوده نشده است.
- البته در حجیت شهادت، تعدد شاهد شرط شده و جز در مواردی خاص به شهادت یک شاهد اکتفا نشده است.

اعتبار شهادة النساء

- حال این سؤال مطرح است که آیا در شاهد «مرد بودن» نیز شرط است؟ بدون شک از نظر عقلا چنین شرطی وجود ندارد. در لسان شارع مرد بودن شاهد در برخی موارد معتبر دانسته شده و در برخی دیگر از موارد، آثار و شرایط شهادت زن با مرد متفاوت شمرده شده است و در بعضی موارد، شارع هیچ نظر خاصی ابراز نکرده است.

اعتبار شهادة النساء

- آیا از این آیات و روایات می‌توان انکار شارع را نسبت به حجیت شهادت زن جز در مواردی که شارع به صراحت آن را پذیرفته است، استفاده کرد؟
- یا فقط به اندازه‌ای که شارع حجیت شهادت زن را رد کرده است، بنا و ارتکاز عقلا مردوع است و در سایر موارد، شارع این بنا و ارتکاز را پذیرفته و آن را امضا کرده است؟
- پاسخ به این سؤال که در واقع سرنوشت حجیت شهادت زنان به آن بستگی دارد، در گرو بررسی آیات و روایات مربوط به این بحث است.

اعتبار شهادة النساء

- شهادات زنان در آیات و روایات
- آیات و روایات مرتبط با بحث جنسیت شاهد را می‌توان به چند گروه طبقه‌بندی کرد:
- ۱. دال بر نفی حجیت شهادت زن مطلقا

اعتبار شهادة النساء

- آقای خویی صحیحہی سکونی از امام صادق علیہ السلام از امام باقر علیہ السلام از علی بن ابی طالب علیہ السلام را دلیلی بر نفی اعتبار شهادت زنان به طور کلی جز در موارد استثنا شده، می داند. (۶۹)

اعتبار شهادة النساء

- در این روایت آمده است:
- شهادت زنان در طلاق، ازدواج و حدود جایز نیست، مگر در دیون و آنچه مردان نمی‌توانند به آن نگاه کنند. (۷۰)

اعتبار شهادة النساء

• ٣٣٩٥٠ - ٤٢ - «٧» وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ بُنَانِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ الْمُغِيرَةِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ ع أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ لَا تَجُوزُ فِي طَّلَاقٍ - وَ لَا نِكَاحٍ وَ لَا فِي حُدُودٍ إِلَّا فِي الدِّيُونِ - وَ مَا لَا يَسْتَطِيعُ الرَّجَالُ النَّظَرَ إِلَيْهِ.

• (٧) - التهذيب ٦ - ٢٨١ - ٧٧٣.

اعتبار شهادة النساء

- وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ بُنَانِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِثْلَهُ «١»
- أَقُولُ: حَمَلَهُ الشَّيْخُ أَيْضاً عَلَى التَّقِيَّةِ وَالْكَرَاهَةِ وَ اسْتَدَلَّ عَلَى كَوْنِهِ لِلتَّقِيَّةِ بِرَوَايَةِ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ السَّابِقَةَ «٢».
- (١) - الاستبصار ٣ - ٢٥ - ٨٠.
- (٢) - تقدم في الحديث ٣٥ من هذا الباب.

اعتبار شهادة النساء

- ٣٣٩٤٣ - ٣٥ - «٤» وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ وَ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ شَهَادَةِ النِّسَاءِ فِي النِّكَاحِ بِلَا رَجُلٍ مَعَهُنَّ - إِذَا كَانَتِ الْمَرْأَةُ مُنْكَرَةً فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ -

اعتبار شهادة النساء

- ثُمَّ قَالَ مَا يَقُولُ فِي ذَلِكَ فَقَهَاؤُكُمْ - قُلْتُ يَقُولُونَ لَا تَجُوزُ إِلَّا شَهَادَةُ رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ - فَقَالَ كَذَبُوا لَعَنَهُمُ اللَّهُ - هَوَّنُوا وَاسْتَخَفُّوا بِعَزَائِمِ اللَّهِ وَفَرَائِضِهِ - وَشَدَّدُوا وَعَظَّمُوا مَا هَوَّنَ اللَّهُ - إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ فِي الطَّلَاقِ بِشَهَادَةِ رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ - فَأَجَازُوا الطَّلَاقَ بِلَا شَاهِدٍ وَاحِدٍ -
- وَ النِّكَاحُ لَمْ يَجِئْ عَنِ اللَّهِ فِي تَحْرِيمِهِ «٥» - فَسَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ص فِي ذَلِكَ الشَّاهِدَيْنِ تَأْدِيبًا وَنَظْرًا - لَيْلًا يُنْكَرُ الْوَالِدُ وَ الْمِيرَاثُ - وَ قَدْ ثَبَتَتْ عُقْدَةُ النِّكَاحِ (وَ اسْتَحْلَ الْفُرُوجُ) «١» - وَ لَا أَنْ يُشْهَدَ وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع - يُجِيزُ شَهَادَةَ الْمَرَاتِينِ فِي النِّكَاحِ عِنْدَ الْإِنْكَارِ - وَ لَا يُجِيزُ فِي الطَّلَاقِ إِلَّا شَاهِدَيْنِ عَدْلَيْنِ -

اعتبار شهادة النساء

- فَقُلْتُ فَأَنَّى ذَكَرُ اللَّهُ تَعَالَى قَوْلُهُ فَرَجُلٌ^{٢٦} وَامْرَأَتَانِ^{٢٦} «٢» فَقَالَ ذَلِكَ فِي الدِّينِ - إِذَا لَمْ يَكُنْ رَجُلَانِ فَرَجُلٌ^{٢٦} وَامْرَأَتَانِ - وَرَجُلٌ^{٢٦} وَاحِدٌ وَيَمِينُ الْمُدَّعَى إِذَا لَمْ يَكُنْ امْرَأَتَانِ - قَضَى بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ص وَآمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع بَعْدَهُ عِنْدَكُمْ.

اعتبار شهادة النساء

- (٤) - التهذيب ٦ - ٢٨١ - ٧٧٤، و الاستبصار ٣ - ٢٦ - ٨١.
- (٥) - فى الاستبصار - عزيمة (هامش المخطوط).
- (١) - فى المصدر - و يستحل الفرج.
- (٢) - البقرة ٢ - ٢٨٢.
-

اعتبار شهادة النساء

- در این روایت استثنا، منقطع است، زیرا مستثنی - دیون و آنچه مردان در آن می‌توانند نظر کنند - خارج از مستثنی منه - حدود - است و چنین استثنایی دلالتی بر حصر ندارد. پس این روایت جز قبول شهادت زنان در مستثنی و عدم قبول آن در طلاق، ازدواج و حدود دلالتی ندارد.

قم - بلوار امین ۲۰ متری گلستان - کوچه ۱۴ - پلاک ۱۰ تلفن: ۲۱-۲۹۰۷۵۲۰-۲۹۲۵۲۶۹ دورنگار: ۲۹۲۵۲۶۹

islamquest.com - ravaqhekmat.ir